

ЗАЛУЧЕНИЙ КАПІТАЛ ЯК ОСНОВНА СКЛАДОВА ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Досліджено питання залученого капіталу, як основної складової власного капіталу підприємства. Розкрито головні складові та джерела поповнення позикового капіталу. Висвітлено власну думку щодо формування механізму наповнення та страхування фінансового резерву позикового капіталу

Постановка проблеми. Насьогодні наша країна переживає складну економічну кризу, що безпосередньо відзначилася на всіх суб'єктах господарювання, зокрема й на підприємствах агропромислового комплексу. Не стійке фінансове становище, зростання цін на матеріали – все це збільшує видатки підприємств і зумовлює виникнення значної частини зобов'язань. У зв'язку з цим підприємства змушені шукати фінансової підтримки та залучати кошти для стабілізації внутрішнього фінансового середовища. Саме тому в даній статті ми прагнемо сконцентрувати увагу на основних аспектах залучення позикових коштів до власного капіталу аграрних підприємств.

Мета дослідження. Економічне середовище як і прибутковість будь-якого підприємства значною мірою залежать від здатності підприємства до самоокупності. Проте значне місце при цьому належить джерелам власного та позикового капіталу. Питання позикового капіталу на даний момент розкриті не повністю, не досліджено оптимальність співвідношення власного та позикового капіталу, останніми роками не наведено положень щодо нових джерел надходження позикового капіталу. Дане питання потребує детального дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. На сьогоднішній день питанням власного та залученого капіталу займається багато економічних дослідників. Зокрема до них належать: П.Т. Саблук, Ф.Ф. Бутинець, Г.Г. Кірейцев, М.Я. Дем'яненко, С.І. Дем'яненко, М.Й. Малік.

Викладення основного матеріалу дослідження. Залучення засобів із зовнішніх джерел (грошові кошти інших установ, банківських установ, що не відносяться до власних коштів) є дуже важливими при здійсненні виробничо-господарської діяльності підприємства, оскільки скорочує загальну потребу господарюючого суб'єкта у власних коштах, стимулюючи одночасно до більш ефективного використання останніх.

Усі підприємницькі структури на певному етапі своєї діяльності у більшій чи меншій мірі відчувають дефіцит вільних коштів, інших ресурсів. У такі моменти для підприємства особливо важливими є зовнішні джерела фінансування – позиковий капітал.

Позиковий (залучений) капітал – це залучені підприємством на умовах фінансування господарської діяльності на принципах строковості, поверненості і платності. Позиковий капітал, що використовується підприємством, характеризує в сукупності обсяг його фінансових зобов'язань [3, с.131-133].

Таблиця 1. Переваги та недоліки позикового капіталу

Позиковий капітал	
переваги	Недоліки
✓ Широкі можливості залучення ✓ Забезпечує ріст фінансового потенціалу підприємства і темпів обсягів його господарської діяльності ✓ Низька вартість ✓ Здатність генерувати приріст фінансової рентабельності	✓ Ризик зниження фінансової стійкості та втрати платоспроможності ✓ Генерує меншу норму прибутку ✓ Висока залежність вартості позиченого капіталу від коливань кон'юнктури фінансового ринку

Розглянемо основні відмінності між власним та позиковим капіталом.

Таблиця 2. Порівняння власного та позикового капіталу

Власний капітал	Позиковий капітал
Повне або обмежене право голосу, яке залежить від змісту установчих документів	Відсутнє право голосу
Право на відшкодування кредитів виникає тільки після виконання зобов'язань з позикового капіталу	Має беззаперечне право вимагати відшкодування кредиту згідно з умовами, записаними у фінансових документах
Виплати здійснюються у вигляді відсотка або дивідендів тільки у тому випадку, якщо підприємство приносить прибуток	Виплата передбачених в позикових обов'язках відсотків обов'язкова незалежно від результатів господарської діяльності

При розгляді позикового капіталу чільне місце займають його складові:

- кредити та позики;
- інвестиції;
- лізинг;
- факторинг.

Споконвіку сільське господарство за всіх часів було та залишається основною промисло-виробничою галуззю народного господарства, стан якої безпосередньо залежить від обсягів коштів, вкладених у її розвиток, а саме від інвестиційної діяльності. Активна інвестиційна діяльність підприємства аграрного сектору є запорукою стабільного розвитку та досягнення високих результатів. Значним чином від обсягів інвестиційної діяльності в агропромисловому підприємстві залежить матеріально-технічний стан підприємств, забезпеченість ресурсами, якісний склад трудових ресурсів, кількість виробленої підприємством продукції, рівень рентабельності.

Дослідження фінансового забезпечення сільськогосподарських товаровиробників, у тому числі й агропромислових підприємств, свідчать про те, що дані

підприємства в основному працюють за рахунок власних ресурсів, які на сьогоднішній день за питомою вагою є досить значними, проте, нажаль, недостатніми для самофінансування. Низька забезпеченість власними коштами аграрних підприємств змушує сподіватися на підтримку з боку держави й зумовлює необхідність розвивати як банківські, так і партнерські форми кредитування.

Кредит для аграріїв є одним із найважливіших зовнішніх джерел інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств поряд з державним бюджетним фінансуванням.

Таким чином, виникнення і функціонування аграрного кредиту пов'язане з необхідністю забезпечення безперервного процесу відтворення, із тимчасовим вивільненням коштів у одних підприємствах та появою потреби в них у інших. При цьому виникнення кредитних відносин зумовлюється не самим фактом незбігу в часі відвантаження товару і його оплати, а узгодженням між суб'єктами кредитних відносин умови щодо відстрочки платежу шляхом укладання кредитної угоди. Але оборот товарів є не єдиною причиною появи кредитних взаємовідносин [1, с. 342-345]

Для розвитку кредитних відносин необхідні певні умови.

По-перше, учасники кредитної угоди – кредитор і позичальник, мають бути юридичне самостійними суб'єктами, які матеріально гарантують виконання зобов'язань.

По-друге, інтереси суб'єктів кредитної угоди повинні збігатися.

Для забезпечення всього процесу відтворення необхідно, щоб підприємства мали необхідні оборотні кошти, які вони використовують для придбання оборотних виробничих фондів. Із стадії виробничих запасів оборотні кошти переходять у незавершене виробництво, а потім у готову продукцію. У свою чергу, готова продукція, призначена для продажу, стає товаром і реалізується, а виручка від реалізації, відповідно, надходить на рахунок підприємства.

За браком власних оборотних коштів підприємства залучають банківські кредити, кошти інших кредиторів та комерційний (товарний) кредит. Кредит дає змогу доцільніше організувати оборот коштів підприємств, не витрачати значних фінансових ресурсів на створення зайвих запасів сировини й матеріалів.

Суб'єктами кредитних відносин можуть бути будь-які самостійні господарські одиниці. Для кредитних операцій характерним є те, що їх суб'єктами виступають дві сторони: одна з них у рамках конкретної кредитної угоди називається кредитором, інша – позичальником.

Проте характерна обумовленість аграрного виробництва здебільшого вимагає залучення довготермінових банківських кредитів. Проте довгострокове кредитування є джерелом лише тієї інвестиційної діяльності, що найбільше відповідає вимогам банківської системи і в майбутньому може принести очікуваний економічний ефект. При цьому кредитування сільськогосподарських підприємств з допомогою короткострокових кредитів є доступнішим і суттєвим фактором підйому сільськогосподарського виробництва загалом.

Отже, кредит необхідний і для підтримання кругообороту фондів діючих підприємств, що обслуговують процес реалізації продукції, а також є джерелом фінансової підтримки власних коштів підприємств і відноситься до позикового капіталу.

Важливою складовою позикового капіталу є безпосередньо інвестиції.

Інвестиції (від лат. Investito) – вкладення капіталу в галузі економіки всередині держави та за кордоном.

Під інвестиціями в сільському господарстві розуміють економічні ресурси, що направлені на збільшення капіталу підприємства:

- розширення та модернізацію виробництва;
- створення виробничої інфраструктури;
- створення товарно-матеріальних запасів та резервів; підготовку та перепідготовку кадрів.

Інвестиції є одним із найвагоміших чинників економічного зростання сільського господарства. Вивчення їх динаміки, взаємозв'язків, варіацій та інших структурних зрушень є доцільним для розробки глибокої обґрунтованої зовнішньої інвестиційної стратегії і політики підприємства.

Сьогодні в нашій державі створено законодавчу базу у сфері регулювання інвестиційної діяльності, яка постійно вдосконалюється. Законами України "Про захист іноземних інвестицій в Україні". "Про режим іноземного інвестування" для іноземного інвестора в Україні встановлено національний режим інвестиційної та іншої господарської діяльності, тобто рівні умови діяльності з вітчизняним інвестором. Цими законами іноземним інвесторам надаються державні гарантії захисту їх капіталовкладень [4, с. 14].

Дослідження тенденцій залучення інвестицій в розвиток підприємств АПК показує, що за сучасних умов економічної кризи інвестування дещо призупинилось і підприємства функціонують саме завдяки власним джерелам та резервам. Особливо гостро постає питання інвестування сільськогосподарських підприємств, оскільки це пов'язано із ризиками, що притаманні даній галузі. На сьогоднішній день ефективний організаційно – економічний механізм

неможливо уявити без розвинених виробничо – економічних зв'язків між структурними підрозділами, так і з іншими галузями народного господарства. Світовий банк оцінює потреби України в інвестиціях в 100 млрд. дол.

Уряд України наполегливо проводить роботу по підвищенню зацікавленості іноземних підприємців до співпраці з українськими партнерами, створенню привабливого інвестиційного клімату в нашій державі. В цьому напрямку додатковим заходом щодо створення сприятливого інвестиційного клімату в Україні та активізації підприємницької діяльності на регіональному рівні стало впровадження спеціального пільгового режиму інвестиційної діяльності на територіях пріоритетного розвитку.

Інвестиційну кризу в АПК неможливо вирішити тільки за допомогою особливих механізмів аграрної політики. Доцільно використовувати державне регулювання інвестиційної діяльності підприємств АПК по наступних напрямках:

- 1) стимулювання стійкого платоспроможного попиту підприємств переробної промисловості і населення на вітчизняну сільськогосподарську сировину і продовольство;
- 2) підвищення ефективності регулювання імпорту сільськогосподарської продукції, сировини, продовольства;
- 3) регулювання цінового паритету і контроль за діяльністю природних монополій;
- 4) регулювання сільськогосподарських підприємств і утворення корпоративних структур;
- 5) розгортання системи держпідтримки сільськогосподарських виробників.

Ці заходи будуть ефективні, якщо будуть використовуватися комплексно і погоджено.

Наступними складовими залученого капіталу, як джерела функціонування власного капіталу підприємств є лізинг та факторинг. Розглянемо механізм їх детальніше.

Лізинг – довготермінова оренда (від 6 місяців до кількох років) машин, обладнання, транспортних засобів, виробничих споруд тощо на умовах поворотності, терміновості й платності і на підставі відповідного договору між орендодавцем та орендарем, що передбачає модливість їх наступного викупу орендарем.

Світовим банком лізинг визначається як "контрактні відносини між двома сторонами, які дають змогу одній стороні використовувати майно, що є власністю іншої сторони, в обмін на обумовлені контрактом періодичні платежі" [4, с. 185].

Лізинг – новий спосіб фінансування й активізації збуту, що ґрунтується на збереження права власності та товар за орендодавцем. У лізинг здають предмети приватного користування. Як правило, протягом терміну дії договору лізингу орендар сплачує орендодавцю вартість орендованого майна. Ціна продажу визначається після закінчення терміну дії лізингу. Лізинг можна розглядати як вид довготермінового кредиту, наданого в натуральній формі, який погашається клієнтом у розстрочку, тобто лізинг – це поєднання оренди і кредиту, розстрочки і прокату. Водночас використовуються змішані форми оплати грошима, товарами та послугами. Переваги лізингу: не потребує значних одноразових виплат, дає змогу швидко переходити на нову технологічну базу і постійно вдосконалювати її з допомогою лізингодавця, звільнитися від обслуговування і зосередитися на ефективному використанні новинок. Згідно з умовами лізингу лізингова компанія, що купує на прохання клієнта устаткування, транспортні засоби, тощо, бере на себе зобов'язання власника, зокрема відповідальність за збереження матеріальних цінностей, внесення страхових платежів, сплату майнових податків, здійснення робіт за дорученням орендодавця.

Основним видом лізингу, що використовується в діяльності аграрних підприємств є фінансовий. За цього виду у лізинговому контракті передбачається виплата упродовж встановленого терміну повної вартості амортизованих засобів праці та певної суми відсотків за її користування.

Особливість фінансового лізингу – неможливість розірвання договору впродовж основного терміну оренди (необхідного для відшкодування витрат лізингової фірми) а також наявність трьох сторін, які беруть участь в орендній угоді, – орендаря, орендодавця і постачальника.

Таблиця 3. Класифікація видів фінансового лізингу за основними ознаками

Ознаки	Види фінансового лізингу
За складом учасників лізингової операції	1. Прямий лізинг 2. Непрямий лізинг
За регіональною належністю учасників лізингової операції	1. Внутрішній лізинг 2. Зовнішній лізинг
За лізинговим об'єктом	1. Лізинг рухомого майна 2. Лізинг не рухомого майна
За формами лізингових платежів	1. Грошовий лізинг 2. Компенсаційний лізинг 3. Змішаний лізинг
За характером фінансування обсягу лізингу	1. Індивідуальний лізинг 2. Роздільний лізинг

Факторинг – це різновид фінансових операцій, за яких банк чи спеціалізована організація придбаває грошові вимоги на боржника й сама їх переносить в боргову частину на користь кредитора (продавця) за визначену винагороду [5, с. 43-45].

Факторингові операції відмінно від застави являють собою передачу кредитором фактору права вимог повернення боргів із позичальника. Це право продається фактору (з англ. factor – комісіонер, агент, посередник), в особі якого, як правило виступає комерційний банк, фінансова чи спеціалізована факторингова компанія.

У світовій практиці існують наступні види факторингового обслуговування:

– купівля фактором платіжних вимог кредитора по відношенню до позичальника;

– надання фактором кредитором спеціалізованих послуг, які крім переходу права вимоги заборгованості включають в себе ведення бухгалтерського обліку за даними вимогами, аналіз інформації про фінансовий стан боржників, забезпечення страхування кредитних ризиків, рекламні, транспортні та юридичні послуги.

В факторингових операціях беруть участь три сторони:

1. факторингова компанія (чи факторинговий відділ банку) – спеціалізована організація, що отримує рахунки-фактури від своїх клієнтів (кредиторів, постачальників);

2. клієнт (кредитор, постачальник товару);

3. позичальник (підприємство) – фірма-споживач.

Факторинг – доволі проста, проте досить коштовна форма короткотермінового фінансування. Використання факторингу сільськогосподарськими підприємствами є ефективним при їхньому розширенні об'ємів продажу, або для підприємств, що планують виходити на нові ринки збуту. Крім того факторинг може бути корисним для новостворених підприємств АПК, що мають проблеми з несвоєчасним поступання коштів від боржників.

У факторингу є ряд важливих переваг в порівнянні з традиційним кредитуванням аграрного бізнесу – набагато полегшувати вимоги до ведення фінансово-господарської діяльності підприємства, відсутність вимоги оформлення застави та інші. Проте, як вже зазначалося, факторинг – значно коштовна форма фінансування аграрного бізнесу.

Факторинг може бути відкритим – у випадку, коли боржник повідомляється про здійснення операції, або закритим, коли боржника про здійснення операції не повідомляють. Крім того, факторингове право найчастіше має право регресу – тобто банки чи факторингова фірма мають право вимоги повернення коштів у випадку, коли боржник відмовляється виконувати свої боргові зобов'язання.

Розглянемо також економічне значення факторингу через його функції:

1. Фінансування постачання продукції – відвантажуючи товар з відстрочкою оплати постачальник має можливість отримати 90% від суми терміново після здійснення операції відвантаження, не очікуючи платежу від покупця. Фінансування автоматично збільшується в зв'язку зі зростанням темпів продажу і таким чином, фінансування в рамках факторингу дозволяє запобігти виникненню дефіциту оборотних засобів. Решту коштів постачальник отримує після оплати покупцем відвантаженої продукції.

2. Управління дебіторською заборгованістю – передбачає контроль за своєчасною сплатою поставок покупцем, прогнозування терміну інкасації і спеціальної роботи з покупцем. Стан дебіторської заборгованості відображається в спеціальних регулярних звітах, що допоможуть постачальнику уникнути багатьох проблем і забезпечать оперативною інформацією. В результаті даної роботи збільшується платіжна дисципліна покупців, збільшується оборот дебіторської заборгованості, що позитивно впливає на фінансовий результат.

3. Покриття фінансових ризиків – Факторинг може покривати ризики зв'язані з поставкою товарів і відстрочкою платежу, в тому числі недоотримання платежу від покупця у зв'язку з його несплатоспроможністю.

В усіх вище перелічених джерелах поповнення позикового капіталу є свої переваги та недоліки. Проте, на нашу думку, жоден із запропонованих варіантів в індивідуальному співвідношенні не відповідає фінансовим вимогам економічної ситуації, в якій на даний момент функціонують аграрні підприємства.

Ми вважаємо оптимальним наступний варіант: створення на підприємствах АПК фонду самофінансування фінансового ризику позикового капіталу. Метою створення та функціонування даного фонду є створення фінансового резерву для покриття запозичених фінансових зобов'язань підприємства (у скрутний "неплатоспроможний" момент) за рахунок коштів новоствореного фонду сформованого за рахунок певної частини відрахувань від:

– лізингових та орендних операцій.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Виходячи із вище викладеного, можемо зазначити, що позикові кошти займають головну частину резервів поповнення власного капіталу підприємств, прийнятті управлінських рішень, ефективному функціонуванні підприємств АПК. В свою чергу позиковий капітал формується із наступних складових: інвестиційної діяльності, кредитів, лізингових та факторингових операцій. На основі проведеного нами дослідження ми пропонуємо створити фонд самофінансування фінансового ризику позикового капіталу з метою запобігання фінансовим втратам та штрафним санкціям.

Список використаної літератури:

1. Брігхем Е.Ф. Основи фінансового менеджменту / Е.Ф. Брігхем [пер. з англ.] – К.: Молодь, 2007 – 456 с.
2. Економічна енциклопедія / Ред. кол. С.В. Мочерний та інші [у 3-ть; К.: Видав. Центр "Академія", 2001. Т.2. – С. 184-185.
3. Ляшенко Г.П. Управління капіталом підприємства для зміцнення бази оподаткування / Г.П. Ляшенко. – Ірпінь: Навчально-методичний посібник. – Національна академія ДПС України, 2004 – 194 с.
4. Хрущ Н.А. Інвестиційна діяльність: сучасні стратегії та технології / Н.А. Хрущ –Хмельницький: ХНУ, 2004. – 309 с.
5. Уолш Кяран. Ключові фінансові показники. Аналіз та управління розвитком підприємства / Пер. з англ. – К.: Наукова думка. – 2001. – 450 с.

ЗАПОРОЖАН О.М. – аспірант кафедри бухгалтерського обліку Подільського державного аграрно-технічного університету

